

27.1.2020

EOAK/1036/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteri Heli Karjalainen-Michael

RAJOITUSPÄÄTÖKSEN TIEDOKSIANTO

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Limingan koulutuskeskuksen menettelyä sijaishuoltoonsa liittyvässä asiassa.

Kirjoituksen mukaan Limingan koulutuskeskuksessa rajoituspäätöksiä ei anneta nuorelle. Kirjoituksessa tuodaan esille, että kantelija ei ole saanut kopioita rajoituspäätöksistään niiden kahden vuoden aikana, jotka hän on ollut sijoitettuna Liminkaan. Päätökset on kuitenkin annettu vanhemmille.

2 SELVITYS

Lapsen sijaishuoltopaikka, valtion koulukotien Limingan koulutuskeskus antoi kantelun johdosta selvityksen.

Lisäksi käytettävissäni ovat olleet lausunnon ja selvityksen liitteinä olevat seuraavat asiakirjat:

- päätös lapsen kiinnipitamisestä [päivämäärät poistettu]
- päätös henkilöntarkastuksesta [päivämäärät poistettu]
- päätös henkilönkatsastuksesta [päivämäärä poistettu]
- päätös yhteydenpidon rajoittamisesta [päivämäärä poistettu]

3 RATKAISU

3.1 Päätösten tiedoksianto ja antaminen lapselle

Perustuslain 21 § sisältää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja hyvän hallinnon takeita koskevan perussäännöksen. Sen mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Jokaisella on myös oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuinten tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet tulee turvata lailla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla sisältää säännöksen oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Sen mukaan jokaisella, jonka sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä.

Perustuslain 21 §:ä läheisesti vastaava säännös on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappale oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:ssä on säädetty viranomaiselle kuuluvasta selvitysvollisuudesta. Mainitun säännöksen mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassa. Säännöksen mukaan selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Lastensuojelulain 5 §:ssä on säädetty lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomusten huomioon ottamisesta. Säännöksen mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä tai lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.

Päätöksen tiedoksiannosta ja tiedoksiantotavoista on säädetty hallintolain (434/2003) 54–63 §:ssä. Viranomaisen on hallintolain 54 §:n 1 momentin mukaan viipymättä annettava tekemänsä päätös tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla. Säännöksen 3 momentin mukaan asiakirja annetaan tiedoksi alkupe räisenä tai jäljennöksenä.

Kirjoituksen perusteella kantelijalle itselleen ei ole annettu omaa kopiota hänelle tehdyistä rajoitus päätöksistä.

Limingan koulutuskeskusta pyydettiin toimittamaan selvitys siitä, miten koulutuskeskuksessa toimitaan annettaessa päätöksiä tiedoksi asianosaisille. Selvityksen mukaan, kun lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä on kohdistettu kantelijaan, hänen kanssaan on käyty suullisesti läpi rajoitustoimenpiteet ja hän on tutustunut niihin. Selvityksessä todetaan, että kantelija ei ole saanut omaa tulostettua kappaletta rajoituspäätöksistä, koska niitä on säilytetty sähköisenä asiakastietojärjestelmässä. Selvityksen mukaan kantelija on saanut tarvittaessa päätöksensä katsottavakseen tai luettavakseen.

Limingan antaman selvityksen mukaan koulutuskeskuksen käytäntö on aiemmin ollut, että vain valituskelpoisiin päätöksiin pyydetään nuoren allekirjoitus ja päätös säilytetään paperiversiona laitoksen sosiaalityöntekijän hallussa sille tarkoitettussa kansiossa. Muut päätökset on käyty nuoren kanssa suullisesti läpi ja säilytetty sähköisenä asiakastietojärjestelmässä. Selvityksen mukaan 1.2.2019 lähtien kaikki rajoituspäätökset tulostetaan ja niihin otetaan allekirjoitus suullisen läpikäynnin yhteydessä. Selvityksen mukaan nuori saa nykyään päätökset itselleen.

Totean, että voidakseen käyttää oikeuttaan tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin, lapselle tulee antaa häntä koskevat päätökset tiedoksi. Lapselle tulee myös antaa asiaan vaikuttavia muita tietoja, jotta lapsi voi tehdä tietoon perustuvan ratkaisun oikeussuojakeinojen käyttämisestä. Päätöksiä tiedoksi annettaessa olosuhteiden tulisi olla sellainen, että lapsi pystyy tosiasias sa vastaanottamaan ja ymmärtämään hänelle kerrottavaa tietoa rajoituspäätöksen perusteista.

Lapsella on oikeus säilyttää niin halutessaan omat asiakirjansa tai niiden kopiot itsellään. Siinä tapauksessa, että lapsi itse ei halua säilyttää omia asiakirjojaan, voidaan niitä säilyttää lapsen lukuun yksikön toimistossa. Lapsella tulee tällöinkin kuitenkin olla aina mahdollisuus perehtyä hänelle tullessiin asiakirjoihin. Lapsen asiakirjat tulee olla helposti saatavilla erityisesti valitusajan tai muun määräajan kulumisen aikana.

Limingan koulutuskeskus on selvityksessään ilmoittanut minulle muuttaneensa 1.2.2019 käytäntöään päätösten tiedoksi antamisessa. Kiinnitin kuitenkin huomiotani siihen, että minulle tehty kantelu, jonka mukaan nuori ei saa päätöksestä tulostetta itselleen, on päivätty 10.2.2019.

Asiassa jää epäselväksi, onko kantelija saanut oman kopion henkilöntarkastukseen liittyvästä asiakirjasta sinä päivänä, kun kantelu on tehty. Koska Limingan koulutuskeskus on ilmoittanut muuttaneensa käytäntöään, asia ei anna minulle aiheita enempään.

3.2 Henkilöntarkastus

Kantelukirjoituksen johdosta pyysin Limingan koulutuskeskusta toimittamaan minulle kantelijaa koskevat rajoituspäätökset. Asiaa tutkiessani havaitsin, että kantelijalle tehdyissä rajoituspäätöksissä oli useita epäselvyyksiä.

Henkilöntarkastuksesta on säädetty lastensuojelulain 66 §:ssä. Henkilöntarkastuksen tekeminen edellyttää aina yksilökohtaista harkintaa ja säännöksessä tarkoitettua edellytyksen ("perusteltua syytä epäillä") täyttymisen. Lisäksi kysymys täytyy olla lainkohdassa tarkoitetuista aineista ja esineistä.

Perusteltu syy epäillä on ilmentävä rajoitustoimenpidettä koskevista kirjaamismerkinnöistä siten, kuin lastensuojelulain 74 §:ssä erikseen säädetään.

Henkilöntarkastus tulee aina tehdä erittäin suurta hienovaraisuutta noudattaen ja lapsen fyysistä koskemattomuutta, sukupuoli-identiteettiä, ihmisarvoa ja yksityisyyttä kunnioittaen. Huomioitavaksi tulee myös lapsen ikä ja kehitystaso, sekä hänen kulttuuritaustansa. Säännökset eivät oikeuta lapsen riisuttamiseen tai vastentahtoiseen riisumiseen.

Henkilöntarkastuksia ei ole mahdollista toteuttaa yleisinä, kaikkia sijoitettuja lapsia koskevinä rajoituksina esimerkiksi lomilta palatessa, vaan jokaisen lapsen osalta on erikseen ja tapauskohtaisesti arvioitava, onko asiassa kyseisellä hetkellä perusteltu syy epäillä lasta lainkohdassa tarkoitettujen aineiden ja esineiden hallussapidosta.

Minulle toimitetuista asiakirjoista käy ilmi, että kantelijalle on tehty säännönmukaisesti henkilöntarkastus hänen palatessaan kotilomilta. Asiakirjoista ei ilmene, että asiassa olisi ollut lastensuojelulain edellyttämä perusteltu syy epäillä, että kantelijalla olisi ollut mukanaan kiellettyjä aineita tai esineitä. Asiakirjojen mukaan "Henkilöntarkastuksella varmistetaan, ettei kantelija tuo kotiharjoittelusta koulutuskeskukseen kiellettyjä tavaroita tai aineita." Edellä mainitun, henkilöntarkastusasiakirjoissa säännönmukaisesti toistuvan kirjauksen sanamuoto viittaa siihen, että kysymys on ollut rutiininomaisesta toimenpiteestä.

Totean, että rajoitustoimenpiteitä on kuitenkin mahdollista käyttää ainoastaan silloin, kun laissa säädetty edellytykset niiden käytölle yksilöllisesti arvioiden täyttyvät. Rajoitustoimenpiteet eivät voi olla rutiininomaisia toimintatapoja. Edellä rajoituksista sanottuun viitaten totean, että lasta ei ole mahdollista säännönmukaisesti aina laitokseen saapuessa tarkastaa. Henkilöntarkastuksen on perustuttava aina yksilölliseen, perusteltuun epäilyyn siitä, että lapsella on hallussaan lastensuojelulain tarkoittamia aineita tai esineitä. Epäilyn perusteet tulee kirjata.

Kiinnitän Limingan koulutuskeskuksen huomiota edellä mainittuun.

3.3 Takautuva päätöksenteko

Minulle toimitetuista asiakirjoista havaitsin vielä, että kantelijalle on tehty päätös yhteydenpidon rajoittamisesta. Yhteydenpitoa oli rajoitettu 17.9.2018–4.10.2018. Päätös oli kuitenkin kirjattu 27.9.2018 ja annettu kantelijalle tiedoksi vasta 2.10.2018.

Päätösmerkinnästä ilmenee, että se oli tehty takautuvasti siten, että päätöksen oikeusvaikutukset olivat alkaneet päätöksentekoa aikaisemmin (10 päivää aikaisemmin) ja tästä johtuen kantelijan oikeus muutoksenhakuun on viivästynyt.

Kiinnitän Limingan koulutuskeskuksen huomiota siihen, että rajoituspäätökset on tehtävä oikea-aikaisesti. Päätöksiä ei voi tehdä takautuvina. Tähän on poikkeuksena kiireelliset tilanteet, jolloin kirjallinen päätös tehdään välittömästi heti, kun se on mahdollista.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän Limingan koulutuskeskuksen huomiota edellä kohdissa 3.2 ja 3.3 todettuun.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Limingan koulutuskeskukselle.